

12 лютого Православна Церква святкує пам'ять святих Вселенських учителів і святителів Василя Великого, Григорія Богослова і Іоанна Златоустого. Святителі жили в IV-V століттях - це був час зіткнення язичницької і християнської традицій. Вже були укази про закриття язичницьких капищ та заборони жертвоприношень, але відразу ж за огорожею православної церкви відбувалось звичайне життя: все ще діяли язичницькі храми, вчили язичницькі вчителі. А в храмах святителі пояснювали вчення про Святу Трійцю, боролися з ересями, проповідували самовідданість і високу моральність, вони активно займалися громадською діяльністю, очолювали єпископські кафедри Візантійської імперії.

Святитель Василій Великий, архієпископ Кесарії Каппадокійської, народився близько 330 року. У сім'ї було десятеро дітей, п'ять синів і п'ять дочок, з них п'ятеро були потім зараховані до лику святих. Батько святого Григорія Богослова (326-389), згодом став єпископом Назіанським. Святитель Іоанн Златоуст, архієпископ Константинопольський, народився близько 347 року в Антіохії, яка дала Церкві безліч світил (наприклад, тут почав свої праці апостол Павел).

Всі три святителі були блискуче освічені. Василій Великий і Григорій Богослов, освоївши всі знання, доступні в їх рідних містах, завершували освіту в Афінах, центрі класичного просвітництва. Тут святі друзі знали дві дороги: одна вела до храму Божого, інша - в училище. Ця дружба тривала все життя. Іоанн Златоуст вчився у кращого ритора епохи Ліванія; богослов'я він вивчав у Діодора, згодом знаменитого єпископа Тарсійського, і єпископа Мелетія. До всіх трьох застосовні слова з життя св. Василя Великого: він вивчив кожен науку до такої досконалості, неначе не вчився нічому іншому.

Життя і творіння Трьох Святителів допомагають зрозуміти, як відбувалась взаємодія античної спадщини з християнською вірою у свідомості інтелектуальної еліти римського суспільства, як закладалися основи єднання віри і розуму, науки, освіченості, які не суперечать справжньому благочестю. Святителі не заперечували світської культури, а закликали вивчати її, «уподібнюючись бджолам, які сідають не на всі квіти однаково, і з тих, на які сідають, не всі намагаються забрати, але, взявши, що додатне для їхньої справ, інше залишають недоторканим».

Василій Великий, повернувшись в Кесарію, деякий час викладав риторику, але незабаром вступив на шлях аскетичного життя. Він здійснив подорож до Єгипту, Сирії та Палестини, до великим християнським подвижників. Повернувшись в Каппадокію, він вирішив наслідувати їм. Роздавши своє майно бідним, святий Василій

Великий зібрав навколо себе ченців, своїми листами

призвав

у пустелю свого друга Григорія Богослова. Вони жили в суворій стриманості, важко працюючи і старанно вивчаючи Святе Письмо по посібникам найдавніших тлумачів.

Василій Великий на прохання ченців склав в цей час збірк

у

повчань про чернеч

е

життя.

Іоанн Златоуст після Хрещення став вдаватися аскетичним подвигам спочатку вдома, а потім в пустелі. Після смерті матері він прийняв чернецтво, яке називав «істинною філософією». Два роки святий дотримувався повної безмовності, перебуваючи у відокремленій печері.

Всі три святителі були поставлені спочатку читцями, потім дияконами і пресвітерами. Василій Великий покинув пустелю в дні, коли розповсюдилося псевдовчення Арія, щоб боротися з цією ересю.

Григорій Богослов був викликаний з пустелі батьком, який був вже єпископом і, потребує помічника, висвятив його в сан пресвітера. Тим часом друг його, Василій Великий, вже досяг високого сану архієпископа. Григорій ухилився від єпископства, але через деякий час за згодою його батька і Василія Великого все ж був висвячений.

Іоанн Златоуст отримав сан пресвітера в 386 році. На нього поклали обов'язок проповідувати Слово Боже. Дванадцять років святий при скупченні народу проповідував у храмі. За рідкісний дар богонатхненного слова він отримав від пастви найменування Златоуст. У 397 році, після кончини архієпископа Нектарія, святий Іоанн Златоустий був поставлений на Константинопольську кафедру.

Розбещеність столичних звичаїв, особливо імператорського двору, знайшла в особі Іоанна Златоуста безстороннього викривача. Імператриця Євдоксія затаїла гнів на архіпастиря. У перший раз собор ієрархів, який також був справедливо викритий святим, скинув його і засудив до страти, яку було замінено на вигнання.

Вигнання не змінило святителя. Коли на іподромі була споруджена срібна статуя імператриці, Іоанн виголосив знамениту проповідь, починалася словами: «Знову Іродіада біснується, знову обурюється, знову танцює, знову вимагає глави Іоанна на блюді». У столиці знову зібрався собор, який звинуватив Іоанна за самовільне зайняття кафедри після засудження. Через два місяці, 10 червня 404 р., Іоанн відправився у заслання. За відсутності

святого

пожежа

в столиці спалила

на попіл будівлю сенату, послідували спустошливі набіги варварів, а в жовтні 404 року померла Євдоксія. Навіть язичники бачили в цих подіях Небесне покарання за несправедне осудження угодника Божого. Іоанн був відправлений у Кукуз, в Малій Вірменії. Звідси він вів велике листування з друзями. Вороги не забували його і наполягли на засланні в глухий Піціус, на кавказькому березі Чорного моря. Але Іоанн помер по дорозі туди в 14 вересня 407 р. зі словами на вустах: «Слава Богу за все». Літературна спадщина Златоуста майже повністю збереглась, вона включає трактати, листи та проповіді.

Після кончини єпископа Кесарійського Євсевія, в 370 році, на його кафедру був зведений святий Василій Великий. В імперії зовнішнє панування належало аріанам, які теж були розбиті на кілька партій. До вже відбувшися догматичних суперечок

бу

ло

приєднан

о

питання про Святого Духа. Василій Великий вчив про Божество Святого Духа і єдність Його природи з Отцем і Сином; для повного з'ясування православного вчення з цього питання він написав книгу про Святого Духа.

Імператор Валент, аріанин, став погрожувати Василію Великому розоренням, вигнанням, тортурями і навіть стратою. Для святого, який не мав власності

, не прив'язаного до місця, очіку

ючого

смерті, як придбання, це нічого не значило. «Переможені ми, цар, настоятелем Церкви», - сказав імператорові префект, вражений словами святителя. Василій Великий щодня служив, обходив церкви, стежачи за виконанням канонів, і особливо дбав, щоб у клір вступали тільки гідні. Хвороби, труди вчення, подвиги стриманості, турботи і скорботи пастирського служіння рано виснажили сили святителя. Він помер в 379 році у віці 49

років. Незадовго перед смертю святитель благословив святого Григорія Богослова на прийняття Константинопольської кафедри.

Григорій Богослов, обраний православними єпископами і мирянами на престол архієпископа в Константинополі, прибув туди, коли всі храми в столиці були захоплені аріанами. Аріани засипали його глузуваннями і лайками, кидали в нього камінням, підсиляли до нього таємних вбивць. Але люди у величезній кількості стікалися послухати його натхненні проповіді. Щодня тисячі людей з ересі поверталися до Православної Церкви. Після того як на престол зійшов православний імператор і аріани були вигнані з храмів столиці, виявилася ересь Македонія (Македонія заперечував Божество Святого Духа). Святий Григорій боровся проти неї і брав участь в засіданнях Другого Вселенського Собору. Зробивши свій подвиг, він відмовився від Константинопольської кафедри, сказавши: «Прощай, кафедра, - це завидна і небезпечна висота!» Останні роки свого життя святитель провів у строгих аскетичних подвигах.

Хоча жили святителі в IV столітті, їх спільне свято стали відзначати набагато пізніше. Пам'яті кожного з них окремо святкували і раніше, але в XI столітті, за царювання візантійського імператора Олексія Комніна, в Константинополі спалахнула суперечка про значущість трьох святителів. Одні ставили вище Василія Великого, інші - Григорія Богослова, треті - Іоанна Златоуста. Від цього серед християн відбулися церковні чвари: одні називали себе василіанами, інші - грігоріане, треті - іоанніти

и
. Тоді ці ієрархи з'явилися Іоанну Мавропод
у
, митрополиту Євхаїтському, видатному піснеписцю
ю
того часу, заявили про свою
ю
рівність перед Господом, повеліли святкувати їх пам'ять в один день. Після видіння Мавропод склав їм службу, а суперечки і розділення в Східній церкві припинилися.